

METİNSELLİK AÇISINDAN KEMAL TAHİR’İN “KURT KANUNU” ROMANININ İNCELENMESİ*

AN EXAMINATION OF KEMAL TAHİR'S NOVEL “THE KURT KANUNU” IN TERMS OF TEXTUALITY

Muhammet BAŞOL**

ÖZ

İnsanlığın temelini oluşturan dil, içinde somut ve soyut anlamlar taşıyan yazılı ve sözlü olarak gerçekleşen ve temel/yan anlamın dışında mecaz ve birçok anlamda kullanabildiğimiz bir bildirim aracı, sözlü ve yazılı işaretler sistemidir. Dil, bireylerin düşünce ve duygularını kelimelerle, sembollerle iletişimini sağlayan anlaşma aracıdır. Yalnızca olayları, kültürü nesilden nesile aktarmayan dil aynı zamanda bireylerin düşünce ve duygu dünyasını da şekillendirir. “Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarıdır.” diyen Wittgenstein dilin büyüklü gücünü ortaya koymuştur. Sürekli gelişen ve değişen yapıya sahip olan dil, yaşayan bir varlıktır. Yaşayan bir varlık olan dilin sadece bireye değil, topluma ve dünyaya yön veren gücü, zamanla merak unsuru olmuş ve bu yönüyle dilbilimi çalışmalarının başlamasını sağlamıştır. Pek çok alana göre yeni olan dilbilimi, 20. yüzyıldan sonra ses, şekil, köken, sözcük, sözlük bilimi ve metin dilbilimi olarak birçok farklı alanda gelişim göstermiştir. Dilbilim, tek bir dile odaklanmaz bütün dillere odaklanır. Bu açıdan yazılı ve sözlü olmayan etkileşimi de bünyesine dahil eder. Dilbilimin bir alt başlığı olan metin dilbilim, metnin bütünlüğünü, birliğini, bağlantılarını ve tutarlılığını ele alır. Metin dilbilimin gayesi bir metni bilimsel bilgiler ışığında çözümlenektir. Böylece okur, metni biçim ve içerik bakımından daha iyi algılar.

Bu çalışmada romancı, yazar, senarist olarak bilinen ve Türk edebiyatının toplumsal gerçekçi yazarlarından biri olan Kemal Tahir’in Kurt Kanunu isimli yapıtı metin ve metinsellik ölçütü, bağdaşıklık ve bağdaşıklık ilkelerinden faydalanılarak incelendi.

* Bu makale 23.11.2021 tarihinde dergimize gönderilmiş; 23.11.2021 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 30.11.2021 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atfı şekli; Muhammet Başol, Metinsellik Açısından Kemal Tahir’in “Kurt Kanunu” Romanının İncelenmesi, *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: IV (2021), Karabük 2021, s. 59-85.

ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885, DOI: 10.7596/katud.31122021.005

** Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Karabük Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, e-posta: mbasol078@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Kurt Kanunu, dilbilim, metin dilbilim, bağdaşıklık.

ABSTRACT

Language, which forms the basis of humanity, is a means of notification, a system of verbal and written signs that carries concrete and abstract meanings, which is realized verbally and in writing, and which we can use metaphorically and in many senses apart from the basic / connotation. Language is a means of agreement that enables individuals to communicate their thoughts and feelings with words and symbols. Language, which not only transmits events and culture from generation to generation, also shapes the world of thought and emotion of individuals. “The limits of my language are the limits of my world.” said Wittgenstein, demonstrating the magical power of language. Language, which has a constantly developing and changing structure, is a living entity. The power of language, which is a living being, that directs not only the individual, but also the society and the world, has become an element of curiosity over time and has enabled linguistic studies to begin with this aspect. Linguistics, which is new to many fields, has developed in many different fields as sound, shape, origin, word, lexicology and text linguistics after the 20th century. Linguistics does not focus on a single language, it focuses on all languages. In this respect, it also includes written and non-verbal interaction. Text linguistics, which is a sub-title of linguistics, deals with the integrity, unity, connections and coherence of the text. The aim of text linguistics is to analyze a text in the light of scientific data. Thus, the reader perceives the text more clearly in terms of structure and content.

In this study, the work of Kemal Tahir, known as a novelist, writer, screenwriter and one of the socialist realist writers of Turkish literature, Kurt Law, will be examined by making use of the criteria of text and textuality, coherence and coherence.

Key Words: Kemal Tahir, Kurt Kanunu, linguistics, text linguistics, cohesion..

Giriş

Dilin, insan ve toplum üzerindeki öneminin fark edilmesi dilbilim çalışmalarının ortaya çıkmasında önemli bir faktör olmuştur. 20. yüzyılın başlarında kendine ad kazanan dilbilime göre dil, bir sözcükler listesi değil aynı zamanda bir göstergeler dizisidir. Diğer bilim alanlarının yanında yeni olan dilbilim, dil bilgisiyle aynı gibi görünse de dile bakış açısıyla dil bilgisinden ayrılır. Dili yalnızca var olduğu için inceleyen dilbilim, sözlü ve yazılı olmayan iletişimi de kendine konu edinir.

Dilbilim Türkçe Sözlükte “Dillerin yapısını, gelişmesini, dünyaya yayılmasını ve aralarındaki ilişkileri ses, biçim, anlam ve cümle bilgisi

bakımından genel ve karşılaştırmalı olarak inceleyen bilim, lisaniyet, lengüistik, filoloji” olarak tanımlanmıştır.¹

Dilbilim Doğan Aksan’a göre “Dilbiliminin en kısa tanımı, dili inceleyen bilim, dilin bilimi” ifadeleriyle yapılabilir.²

Dili inceleyen bilim, dilin bilimi olarak tanımlanan dilbilim bütün dil çalışmalarının en son ve en kapsamlı halidir. Dilbilime bağlı olarak gelişen ve dilbilimin bir alanı olarak ortaya çıkan metin dilbilim ise metnin yapısını, işlevini ve öğeleri arasındaki ilişkileri inceler. Metinle ilgili dilbilimsel çalışmalar Poetika’da dili incelerken sözcüklerden ya da cümlelerden değil metinlerden hareket edilmesi gerektiğini söyleyen Aristo’yla başlasa da metin dilbilimi terimi ilk kez 1955 yılında Coserio tarafından kullanılmıştır.³

Metin ve Metin Dilbilim

Sözcüklerden, söz gruplarından ve cümlelerden oluşan yapıya metin denir. Sözcüklerin anlamlı bir biçimde yan yana gelmesiyle cümleler oluşur ve bu cümleler bir olay etrafında gelişerek paragraf haline gelir. Paragraflar ise metin oluşturur. Metinler sadece yazılı olarak oluşmaz, kişilerin sözlü olarak dile getirdiği ifadeler de metin olarak değerlendirilir.

Metin Türkçe sözlükte “1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşan kelimelerin bütünü, 2. Basılı veya el yazması parça” olarak tanımlanır.⁴

“Metin belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür”.⁵

Doğan Aksan’a göre metin “Metin; yazı dilinin gerçekleşmiş her sözcesine, dilin bir bütün oluşturan tüm sözceleri; sonlu sayıda tümcenin bağdaşık dizisidir⁶. Yine Doğan Aksan’ nın tanımına göre metin “Bir iletişim sırasında gerçekleşen birbiriyle ve dil dışı etkenlerle bağlantılı sözceler bütünü” olarak ifade edilmiştir.⁷

Demirci metni “Arapça kökenli metin kelimesinin İngilizce karşılığı texttir. Etimoljik olarak text örnek anlamına gelen bir kökten türemiştir. Sevan

¹ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s.665.

² Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.14.

³ Nimet Kara Küttükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.191.

⁴ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s.1667.

⁵ Doğan Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.47.

⁶ Doğan Aksan, Dilbilim Seçkisi, Günümüz Dilbilimiyle İlgili Yazılardan Seçmeler, Ankara, 1982, s. 205.

⁷ Doğan Aksan, Dil, Şu Büyüklü Düzen, İstanbul, 2003.

Nişanyan'ın aktardığına göre metin kelimesi Akadcaya dayanır ve kiriş, kas, bağ manalarına gelir.”⁸ olarak tanımlamıştır.

Yapılan metin tanımlarına bakıldığında metnin yalnızca sözcüklerin ya da cümlelerin dizilmesiyle oluşan basit bir yapı olmadığı, dizilen cümlelerin metin olabilmesinin bazı ölçütleri olduğu görülmektedir. Metinsellik kavramı olarak ortaya çıkan bu ölçütler, metnin bütünlüğünü sağlayan unsurlardır (Kara Kütükçü, 2021, 192).⁹

Bir metni metin yapan unsurlardan bazıları: bilimsellik, durumsallık, amaçlılık, tutarlılık ve bağdaşıklık. Bu konuda Kara Kütükçü şu ifadelerle yer vermiştir: “Metin merkezli ölçütler olarak kabul edilen ‘bağdaşıklık’ ve ‘bağdaşıklık’ (kohezyon) metni meydana getiren sözcükler, sözcük öbekleri ve cümleler gibi bütün unsurların belirli bir mantık ve anlam ilişkisi içinde olmasıdır ve metnin yüzey yapısını ilgilendiren dilbilgisel seviyeyi oluşturur. ‘Tutarlılık’ (koherans) ise metinde baştan sona siyak-sibak dengesinin gözetildiği anlam ve mantık uyumuyla alakalı olan ve metnin derin yapısını teşkil eden metnin iletişimsel işlevini sağlayan diğer bir ölçüttür.”¹⁰

Metin Dilbilim

Sözcükler dil çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Sözcükler, başlangıçta ek ve kök olarak değerlendirildi. Zamanla sözcüklerin metin yapısı içinde yeni anlamlar ve yeni görevler yüklendiği görüldü. Böylece dil, incelenirken sadece sözcük ve cümle değil metin de değerlendirilmeye başlandı.

Doğan Günay metin dilbilimi: “Metin dilbilim, metnin dilsel yapısını incelemek, genel bir metin içinde tutarlılık ve anlam olgusunu ele almak, son olarak da değişik metinler arasında farklı ve ortak yönleri dilsel boyutta ve anlam yaratma açısından irdelemektir.”¹¹ ifadeleriyle açıklarken Dilbilim sözlüğünde ise Kamile İmer- Ahmet Kocaman-A. Sumru Özsoy metin dilbilimle ilgili; Metin dilbilim, metni oluşturan öğelerin ve metindeki dilsel düzenlerin çözümlenmesi ile ilgili dilbilim dalı. Metin dilbilim 1960’larda tümceden büyük metinlerin yapılarını açıklama amacıyla yapısal bir çalışma olarak başlamış, daha sonra hem sözlü hem yazılı metinleri işlev ve iletişim değeri açısından ele alan bir yönelime dönüşmüştür¹² ifadelerini kullanmıştır.

Metin dilbiliminin amacı; katmanlardan oluşan bir metnin içeriğini ve yapısal özelliklerini okuyucuya gösterip metinde ifade edilen düşüncüyü, temayı,

⁸ Kerim Demirci, *Türkoloji için Dilbilim*, Ankara, 2017, s.241.

⁹ Nimet Kara Kütükçü, *Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler*, Ankara, 2021, s.192.

¹⁰ Nimet Kara Kütükçü, a.g.e., s.192.

¹¹ Doğan Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul, 2003, s.55.

¹² Kamile İmer- Ahmet Kocaman, *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul, 2011.

ana fikri okuyucuya iletmektir¹³, der ve devam eder; arka arkaya gelişigüzel sıralanmış cümle yığınları bir metin teşkil etmez. Elde mevcut olan cümlelerinin/cümle yığınlarının metin olabilmesi için bazı ölçütler/kurallar vardır. Bağlaşıklık yani sözcüklerin dil bilgisi kurallarına uygun olarak bir araya gelmesi tek başına bir metin oluşturmaya yetmez. Metinsellik için dil bilimsel, söz dizimsel ve anlam bilimsel uyum şarttır. Bu nedenle, metinlerde bağlaşıklığın yanında bağdaşıklık bakımından da uyum gerekmektedir. Cümle içinde yer alan sözcükler, sözcük grupları tümceler ve hatta tümceüstü birimler belirli bir matın çerçevesi içinde; sıyak ve sibak dengesi içinde dizilmiş olmalıdır.¹⁴

Metin çözümlemesi için Doğan Günay üç yapıdan söz eder:

1.Küçük Yapı: Tümceler arası düzenlemeyi ilgilendirir. Bağıntı, yinelenme, art gönderim, ön gönderim, eksilteli yapı, eylem zamanı, tümceler arası bağıntı öğeleri, metnin belirticileri, çıkarsamalar gibi durumlar metnin yapısına yönelik incelemelerde ele alınır.

2.Büyük yapı: Paragraf, bölüm, fasikül, cilt gibi metnin temel bölümleri ya da tutarlılık gibi metin içi genel anlamsal yapının incelenmesi büyük yapı ile ilgili bir betimlemedir. Olay örgüsü, anlatı izlencesi, anlatıcı (bakış açısı, anlatıcı tipleri vb.) uzam ve zaman gibi metnin bütünü ele alınarak yapılacak her türlü inceleme de büyük yapı bağlamında düşünülmelidir. Yine metnin genelini göz önünde bulundurarak yapılabilecek çözümleme işi ve metnin özetlenmesi de büyük yapıyı ilgilendirir. Büyük yapı, özetlenebilir metinler üzerinde yapılabilen bir inceleme biçimidir.

3.Üstyapı: Metin türleri (öz yaşamsal öyküsel, gülünç, öğretici, dramatik, destansı, mektup, içsel, olağanüstü, hitabetle ilgili, polemik, romanesk, ağıltısal türler) tonları (öğretici, esenlikli, içsel, dokunaklı, dramatik, ağıltısal, destansı, düşlemsel, kalem kavgasına yatkın ve değişik biçimleri ile gülünç metinler: absürd, gülmeceye dayalı ve tipleri anlatsal, betimleyici, kanıtlayıcı, söyleşimsel, açıklayıcı, buyurucu, önceden haber verici tipler) bir anlatıcı için belirtilen genel özellikler, mektup, deneme ya da bir başka anlatımın genel özellikleri üstyapı incelemelerinde ortaya konulur. Yalnızca metin bağlamı ile yetinilmeyen yorumlama işi de üstyapı ile ilgilidir.¹⁵

Bu çalışmada Kemal Tahir' in "Kurt Kanunu" adlı eseri metinsellik ölçütleri ve küçük yapı açısından incelenecektir.

Bağdaşıklık

¹³ Nimet Kara Küttükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.191.

¹⁴ Nimet Kara Küttükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.193.

¹⁵ Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.71-72.

Metni bir araya getiren cümlelerin birbiriyle alakalıdır ve bunu sağlayan da metin içinde yer alan unsurların mantıksal ve anlamsal olarak birbirini takip ederek düzenli bir ilişki kurmasına olanak sağlayan bağdaşıklıkır.¹⁶

Söylemde metinsellik ölçütleri içerisinde yer alan bağdaşıklık (cohesion) metin dilbilimin en önemli ölçütlerindedir. Metnin en temel unsurlarından biri olan bağdaşıklık metin içi ilişkilerin sağlam olmasını sağlayan en temel bağlardan biridir. Bağdaşıklık bir metni meydana getiren tüm unsurları kapsar (Kara Küçükçü, 2021, 191). Bağdaşıklık için Doğan Günay “*Bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümünü belirtir*”¹⁷der.

Şükran Dilidüzgün de bağdaşıklığı iki başlıkta inceler:

1. Dilbilgisel Bağlaşıklık (Gönderim, Değiştirim, Eksilti, Bağlaçlar, Koşutluk, Zaman ve Görünüş, İşlevsel Tümce Görünüşü, Titemleme)
2. Sözcüksel Bağlaşıklık (Yineleme, Eşdizimsel Örüntüleme)

Leyla Subaşı Uzun ise eserinde bağdaşıklığı iki ana başlık altında verir:

1. Gönderimsel Bağdaşıklık [Öncül-Bağımsız Bağdaşıklık Ögeleri (Kişi adıları, gösterme adıları, dönüşlülük adıları, gösterme sıfatları), Ardıl-Bağımlı Bağdaşıklık Ögeleri (İyelik ekleri, belirtme durumu eki, ilgi ekleri, kişi ekleri)]
3. Biçimsel-Sözlüksel Bağdaşıklık (Bağlaçlar, Değiştirim, Sözcük İlişkileri ve Sözlüksel, Bağdaşıklık, Eksilti, Zaman, Görünüş, Kip)¹⁸

Doğan Günay bağdaşıklığı sekiz ana maddede inceler. Bunlar:

1. Oluşturucu Ögenin Yenilenmesi
2. Artgönderim ve Öngönderim
3. Eksilteli Yapılar
4. Örtük Anlatım: Sezdirim ve Çıkarımlar
5. Örgeler ve İzlek
6. Dilbilgisel Eylem Zamanları
7. Tümceler Arası Bağıntı Ögeleri
8. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler¹⁹

Bu çalışmada inceleme Doğan Günay’ın sınıflandırması üzerinden yapılacaktır.

1.OLUŞTURUCU ÖGENİN YENİLENMESİ

¹⁶ Nimet Kara Küçükçü, *Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler*, Ankara, 2021, s.193.

¹⁷ Doğan, V.Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul, 2017, s.75.

¹⁸ Leyla Subaşı Uzun, *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Ankara, 1995.

¹⁹ Doğan, V.Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul, 2017, s.78.

Yineleme, TDK sözlüğünde “1. Tekrarlama, 2. Bir cümle içinde veya arka arkaya gelen cümlelerde bir kelimenin veya bir parçanın tekrarlanması, 3. Cümlede eş, yakın veya zıt anlamlı sözlerin tekrarlanması”²⁰ olarak açıklanmıştır.

Yineleme söylem içerisinde kullanılan bir sözcüğün, sözcük öbeğinin veya cümlenin metinde tekrar edilmesidir. Yinelemeye metinde, anlamı kuvvetlendirmek, tekrar edilen ifadeye vurgu yapmak, anlam akışını sağlamak ya da ifade edilen kavrama dikkat çekmek amacıyla başvurulur.²¹

Halliday ve Hasan yinelemeyi şu şekilde tanımlamıştır: “*Ortak göndergeye sahip sözlük birimlerin birbirlerine gönderimde bulunmasını ‘yineleme’ (reiteration) olgusudur.*”²²

Oluşturucu ögenin yinelenmesi eserde üç başlık altında incelenmiştir.

1.1. Sözcük Tekrarı ile Yapılan Yineleme

- ✓ “Nası *buldun* burasını Abdülkerim Abi? Hiç geldin miydi bizimkiyle?”
“*Buldum... Bulurum* ben...” Sesi pürüzlüydü. “*Bulurum*” (s.25 Kurt).
- ✓ “*Nerden* bu geliş abi, uzaktan mı epeyce? Sıcakta yürümek zor... Nedir, hayrola?”
“*Nereye* gittin Galata’da sen?”
“*Nereye mi?*” *Naciye* birden tetikleşti. “Hiiiç...Pazara çıktım.”
“Sen *nerdeydin*? Görmedim. Geçirmeye mi geldindi?”
“Ne götürdün çantada...”
Naciye’nin iri kara gözlerinden korku kırışması geçti (s.26).
- ✓ “*İyilik* gördün, borçlu sayıyorsun kendini... *İyilik* ediyorsun! Çok olağandır bu... ‘Yaptığın *iyiliğe* borçlu kalmak daha güzel!’ demek istedim. Sen neleri tasarladın bakalım?” (s. 71).
- ✓ Karı, kolunda büyücek bir *sepetle* çıktı. *Sepet*, tepeleme çamaşır dolu... Biraz ufak tefek ama belli ki sağlam... Güçlü... Koca *sepeti* kuş gibi uçuruyor. Çamaşırda bile kılığı, saç başı düzgün... (s. 124).
- ✓ Bir de, sırtını *iktidara* dayadığı için hiçbir ceza görmeyeceğine güvenen kaltabanlar... Daha beteri de, bizim *iktidarların*, zora gelince suikastlardan kolaylık ummalarıdır. Büyük politikanın adam kafası kesmek sayılmasının kalıntısı...” Biraz daldı. “Dengesizler, serseriler hiçbir şeyi uzun boylu saklayamazlar. *İktidarlar* da, yakınlıkları sebebiyle zati, kuşkudadır, böyle bir şey yokken bile, varmış evhamı içindedir (s. 203).

1.2. Sözcük Öbeği ile Yapılan Yineleme

- ✓ “Bir iş mi var benim bilmediğim ?”
“*Yok hayır... Vallah billah yok... Demek istediğim yığıtlığın dokuzu...*”(s.52).

²⁰ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s.2596.

²¹ Nimet Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.193.

²² M.A.K Halliday- Hasan Ruqayya , Cohesion in English, Londra, 1976, s.278.

“Sarı Efe Edip... Şu, sizin İzmir’deki herif...”

“*Yok hayır... Vallah billah yok...* N’olmuş Efe ‘ye?’”(s.53).

- ✓ “Neden yarın *akşama kadar*? Yarın n’olacak ki?” “Yarın... Ziya Hurşit, Sarı Paşa ‘yı vuracak İzmir’de Kemal Abi!”

“Ne diyorsun ?”

“Vuracak... Yarın *akşama kadar...*”

“Sus bakayım!”

“*Akşama kadar...*” (s.55).

- ✓ *Hacı Yunus Efendi*’yi bilmeyince, adam neden mübarek İstanbul’u boşuna kabalık etmeli? Memleketin bakliyatı, bizim *Hacı Yunus Efendimizden* sorulur. Ayrıca kuru ot, saman, arpa, ekmeçlik un bizden dağılır. Askere, başbozuğa veririz toptan... *Hacı Efendimizin* girdiği artırmaya eksiltmeye Karun peygamber bulaşamaz.(...) *Bizim Hacı Yunus Efendi*’nin verdiğiinden iki kat iyisini iki kat ucuza vereyim, desen, almazlar ve de alamazlar (s. 136-137).
- ✓ *Halkı örgütlemekten* ne anladığım soruldu. ‘*Halkı örgütlemek* üretimde, tüketimde örgütlemektir,’ dedim, ‘Bunun çok zor olduğunu anlatmaya çalıştım (s. 235).
- ✓ Emin Bey’in eski İttihatçılardan Erzurum mebusu Halet Bey’e benzettiği biri, *bir zaman* kısa kısa volta vurduktan, sigarasını üst üste çektikten sonra oturanların önünde durup sordu:

“Meclisteki fırka grubumuzun tutumu n’olacaktır.?”

Ali Fuat Paşa *bir zaman* arkadaşlarına bakarak cevap vermelerini bekledi (s.242).

1.3. Cümlelerin Tekrarı ile Yapılan Yineleme

- ✓ “Kimdir o? Ne demek , ‘ben?’ *Yoluna git edebinle... Yoluna git edebinle...* Yararım kafanı terliği çekip... *Ne dedin, ne dedin?* Hangi Abdülkerim? Abdül kerim Abi kim? Yok benim öyle abim... Ziya Hurşit Abi’nin evindeki mi? Dur bakiim! Açıl biraz...(s.24).
- ✓ Mektubu verdi Şükrü... Ziya okudu dikkatle... Sonra bana döndü, “*Sen de imzala ki, Sarı Efe’nin diyeceği kalmamın,*” dedi. “Olmaz öyle şey, bir imza yeter” dedim. Tutturdu en umulmaz arkadaşlar ödele olmuşlar. *Bir diyeceği kalmamın diye ben de imzalamalıyım... olmaz*” dedim, suratımı astım (s.39).
- ✓ “Yavaş canım! *Ne bağıryorsun?*”

“Ben mi? *Nerden çıkardın bağırmayı?* Başını arkaya atıp kuşkuyla baktı. *Sinirlisin* bu gece sen...”

“*Sinirlisin!* Anlamaz mıyım? N’oldu? Bir şey mi oldu?”(s.195).

- ✓ Emin Bey bu kez gerçekten şaşırarak döndü, kız kardeşinin yüzüne araştırarak bir zaman baktı, yavaşça sordu:

“*Ne var? Ne var dedim* Perihan? Hayır... *Var bir şey*... Nedir?”

“Yok...” Perihan gözlerini kaçırıp, dudaklarını yalayarak soluk soluğa konuştu. “Valla yok bir şey...” (s. 196).

- ✓ İlk defa, “*Ya çökersem? Yere yıkılırsam?*” diye geçirdi aklından, güneleir duyduğu çeşitli korkuların hiçbirine benzemeyen bitirici bir dehşetle sarsıldı. Ayakta kalabilmek için sinirlerini koparacak gibi zorladı (s. 259).

2. GÖNDERİM

Bu konu için Doğan Günay “Bir metindeki bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek art gönderimsel ve ön gönderimsel birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır.”²³ ifadeleriyle açıklamıştır.

Gönderim, bir metinde metin ve metin öğeleri arasında kurulan dilbilgisel bağıdır. Gönderim bir göstergenin kendinden önce veya sonra gelen başka bir göndergeyle ifade edilmesi ya da yerinin tutmasıdır.²⁴

2.1. Artgönderim

Bu terim, Kamile İmer tarafından “Bir dil biriminin tümcede daha önce kullanılan bir birimle bağlantısını gösteren dilbilgisi ilişkisi”²⁵ olarak açıklanmıştır.

Yunanca “yeniden söz etmek, geriye taşımak” anlamlarına gelen anafora sözcüğünden gelen artgönderim, bir metin içerisinde ifade edilen öncülün (zamir, sıfat, söylem, olay ya da kişi) sonrasındaki cümlelerde tekrar edilmesi yerine bunları karşılayan başka ifadelere yer verilmesidir. Artgönderim daha önce verilen öncül ifadeye gönderimde bulunmaktadır.²⁶

Bu başlık altında zamir kullanımı ile yapılan artgönderime örnekler verilecektir.

- ✓ “Boşuna telaşlanmaktayız gibime geliyor *Kemal Abi*...”

“Nasıl boşuna ?”

“Dediğin kadar kötü değildir bizim Ziya Hurşit...”

²³ Doğan, V. Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.76.

²⁴ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.194.

²⁵ Kamile İmer, Ahmet Kocaman, Dilbilim Sözlüğü, İstanbul, 2011, s.33.

²⁶ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.194.

“Nerden çıkardın şimdi bunu? *Bana mı* öğreteceksin palavracıyı ?”

(s.74).

- ✓ Hele *Abdülkerim*’ in boynunu büküp kasketi elinde çevirerek kendisine sorduğu , “Ulan doğru söyle... Adın Abdülkerim değil mi *senin*? “sorusuna, “Deel beyim! Abdülkerim’in bizim oralarda duyulmuşluğu n’arasın?” demesi vardı ki...(s.123)
- ✓ “Şoför duymasın... *Gurbet Hala* ’nın bostana bırakacağız seni... *Onda* da epey para vardır. Ordan akşama doğru çıkar, Beşiktaş’ ta Niyazi’yi bulursun, Katil Niyazi’yi...” (s.59).
- ✓ *Kara Kemal Bey*, biraz geç olsa da birinin varlığını, kaçaklığının verdiği duyurlulukla anlamış, elini beline atarak davranmıştı. Emin Bey ‘i tanyınca kederle gülümsedi : (...)

“Yüz yıl yaşasam, *Abdülkerim*’in hovardalıktaki marifetleriyle işe yarayacağı aklımıza gelmezdi. Kömür yakıcının oynak karısı kurtardı *bizi* uyurken basılmaktan...” (s.198-199).

- ✓ “Türkçesi, *sorumluluktan kaçan bütün insanlar* doğruluktan çok zor söz edecek kadar bencil sayılmazlar mı?”

“Olmaz olur mu? Bakın ben, bu suikast işinde, bütün varlığımla kovalayanlardan yanayım. Suikastçıları haksız buluyorum. Memlekete zarar vereceklerdi. Suçludurlar. Daha iyi bir şey getiremeyecekleri yüzde yüz olduğundan iki kat suçludurlar. Öyleyken, asılmak cezasından kaçıp kurtulmaya çabalayanlarla *onları* darağacına götürmek için kovalayanları nasıl bir tutarım!”(s.188-189).

2.2. Öngönderim

“Bir metinde bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel (fr. anaphorique) ve öngönderimsel (fr. cataphorique) birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır.”²⁷ cümlesiyle hem artgönderim hem de öngönderim olarak tanımlanırken Kamile İmer’in kitabında öngönderim “Bir dil biriminin daha sonraki bir birime göndermesi bulunması durumu”²⁸ olarak tanımlanmıştır.

Öngönderim, metinde geçen bir ifadenin öncesinde farklı bir biçimde karşılanmasıdır. Artgönderimin aksine ilk olarak öncül ifade metinde verilmez. “Metin içindeki herhangi bir kişi, urum ya da kavramın, önce kimliksel ve anlamsal olarak yorumlanamayan bir şekilde belirtilmesi ve daha sonra adının

²⁷ Doğan, V. Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.80.

²⁸ Kamile İmer- Ahmet Kocaman, Dilbilim Sözlüğü, İstanbul, 2011, s.33.

verilmesiyle metinde daha önce yapılan gönderim ögesinin anlam kazanmasıdır".²⁹

- ✓ Yahu benim aklım dağılmış... Bu demincek **nerden** çıktı, bil bakalım? Resmen **şehir hamamından** çıktı, şerefsizim! Bizimkinden, söylemesi ayıp, hamam takımlarını istediymiş biraz önce... (s.20).
- ✓ **Kimdir o? Ne** demek, **'ben?'** Yoluna git edebinle... Abdülkerim Abi kim? Ziya Hurşit Abi'nin evindeki mi? Vay **Abdülkerim Abi**... (s.24).
- ✓ **"Ne** parolası? **Kimle kimin** arasında?"

"**Sarı Efe**'yle **Şükrü Bey** arasında... **'Tütün'** demek, 'suikast' demekmiş..."(s.39).

- ✓ **Bunu** şimdi kesinlikle anlıyordu. **Suçunun başlanmasını istemeye imkân olmadığına göre canı pahasına yapılan bütün fedakarlıkların nedeni de bilinmeyecekti.** Umutsuzluğun bundan insafsız belki hiç kimsenin başına gelmemişi (s.71).
- ✓ **Nerden** mi biliyorum? **Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi içinde biz de öyle yaptık.** Şimdi karşımızdakilerin bize o planı tıpatıp uyguladıklarına yüzde yüz eminim (s.203).

3. EKSİLTİLİ YAPILAR

Berke Vardar'ın *eksilti*³⁰ olarak adlandırdığı bu terim için çok sayıda farklı adlandırma vardır. *Elsilti* için, *sözcük düşmesi*, *eksiltim*, *sıfır tekrar*, *eksik tümce*, *kesik tümce* ve *dönüşüm/düşürme* gibi terimler kullanılmıştır. Eksiltili yapılarda, mevcut söylemden bir ya da daha fazla öge cümle bir anlam değişikliğine uğramadan çıkarılır. Doğan Günay *eksilti* için "*Eksilti, bir tümceden bir ya da birden çok ögenin silinmesi işlemini belirtir. Bu silinme sonunda tümcenin bağlam içindeki anlaşılabilirliği kaybolmaz. Her dilde kendi kullanım olanaklarından yararlanılarak, birden çok tümceyi, birbirlerine bağlı olarak daha kısa söyleme biçimi vardır. Bunlar eksilti (fr. élliptique) yapı olarak tanımlanır*" der.³¹

- ✓ "Yok... Sormam ki söylesin... Dinlemem ki anlatsa da... Ne vazifem... Erkek işine karışmayacak akıllı karı... Ziya Hurşit Abi'imle gidiyor. Akıllıdır Ziya Abi... (**Ziya Hurşit**) Kötü işe sokmaz arkadaşını... (**Ziya Hurşit**) Bana acır çünkü..." (s.26).
- ✓ "Bırak şimdi gevezeliği... Mektubu geri almanın ya da hemen yırtmanın yoluna bakalım. Biz buradan çifte imzalı mektup yollarsak onlarda orada (**mektubu**) dosyaya koyarlar."

"Evet... N'apıp yapıp (**mektubu**) almalı... Ya da (**mektubu**) yırtmalı... Meraklanma. Hemen bir telgraf çekerim... Abidin görür bu işi." (s.40).

²⁹ Dilidüzgün, Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi Uygulamalı Bir Yaklaşım, İstanbul, 2017, s.54.

³⁰ Berke, Vardar, Açıklamalı Dilbilimleri Sözlüğü, İstanbul, 2002.

³¹ Doğan, V. Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.86-87.

- ✓ Paşa Çiftliği'nin Derviş Kahyası kalın, dokunaklı sesiyle Menakıpname-i Hacı Bektaş Veli okuyor, hepsi Bektaşi olan çiftlik yavaşmaları arasında kaçgöç bulunmadığı için, kadın erkek toplanmış, şaşılacak yerlerinde derin derin iç çekip inleyerek (*Paşa Çiftliği'nin Derviş Kahyası'nı*) dinliyordu (s.153).
- ✓ “Nerden geliyor? Neden çıkmış bulunduğu yerden? Sordun mu? Gerçekten basılmışlar mı o çiftlikte?”

“(O çiftlikte) basılmışlar.”

“N’olmuş Abdülkerim? (O çiftlikte) Vurulmuş mu?” (s.197).

- ✓ “Anlaşıyor, Medeni Kanun’un, Ceza Kanunu’nun, Borçlar Kanunu’nun, İcra İflas Kanunu’nun alencele neden çevrilip alındığı?”

“Evet... (anlaşıyor) Daha kötüsü... (anlaşıyor) Memleketin iktisat temeliyle ilgili hiçbir ana kanun gelmeden getirildi bunlar... Düpedüz yabancılar için... (getirildi)” (s.232- 233).

4. ÖRTÜK ANLATIM

Örtük anlatımda, yazar anlattığı olayı, durumu veya bilgiyi okuyucuya kapalı bir şekilde aktarır. Doğan Günay örtük anlatımla ilgili şunları söyler: “Her dilin kendi kullanım olanaklarından kaynaklanan özel durumları vardır. Bu durumlar yoluyla bir bilgi açık olarak alıcıya aktarılabilir gibi, örtük bir biçimde, önvarsayımsal olarak ya da sezdirimsel olarak da aktarılabilir”³². Örtük anlatımı Kamile İmer “örtülü anlam” olarak ele alır ve “Bir sözcenin içerdiği açık anlam ile bu açık anlam üzerinden erişilebilecek öncül(ler) aracılığıyla sezdirilen anlam; örtülü anlam sezdirimler aracılığıyla iletilir ve çıkarımlar yoluyla sezilir”³³ şeklinde tanımlar. Metinlerin incelenmesinde örtük anlatımdan iki başlık altında yararlanılır.

4.1. Sezdirim

Metinde yazar her şeyi doğrudan anlatmaz; okuyucuyu da metne dahil ederek eserini yoruma açık hâle getirir. Doğan Günay sezdirimi “Bir bağlam ya da sözceleme durumunda verilen bilgilerden çıkarım yoluyla ulaşılabilecek bilgileri belirtir. Sezdirimler (fr. sous-entendus) tümcenin var olan yapısı içinde anlamsal ya da mantıksal akıl yürütme ile kazanılacak bilgileri içerir.”³⁴ şeklinde açıklar. Okuyucu yazarın anlattıklarından yola çıkarak metinde direk verilmeyen bilgileri eseri yorumlayarak anlamaya çalışır. Metni her okuyucu farklı şekilde yorumlayabileceği için bir nesnellik söz konusu değildir. Yazarın metinde açık bir şekilde vermediğini yani sezdirdiklerini okuyucu mantıksal bir çerçevede değerlendirip açık şekilde verilen bilgilerle ilişkilendirmeli ve çıkarımlarda

³² Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.89.

³³ Kamile İmer- Ahmet Kocaman, Dilbilim Sözlüğü, İstanbul, 2011, s.206.

³⁴ Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.90.

bulunmalıdır. Bir yazarın sezdirimleri yerinde ve dozunda kullanımı okuyucuyu metne bağlayacağından onun yazarlıktaki ustalığının da göstergesidir.³⁵

Bu anlatım tarzında bireyin aldığı eğitim, içinde yetiştiği toplum, sahip olduğu kültür, kelime zenginliği ve hayal dünyası önemli bir yere sahiptir.

- ✓ ‘Arslan yatağından bilinir. Baksana, ne alaturkadır burası ne de alafiranga. Su katılmamış Osmanlı döşemesi... Hiç unutmama, gerçek Osmanlılıkta ferahlık vardır!’ Herif baytar maytar ama burada haklı... Konsol koymamış Küçük Efendi... .konsol koymayınca, karpuz lambalarda koyamazsın!’ (s.46).

Küçük Efendi, Doğu ve Batı kültüründen etkilenmemiş içinde yaşadığı devletin kültürünü yaşam felsefesi haline getirmiştir. Konsol kullanmayınca karpuz lambaları da kullanmayan Küçük Efendi’ nin aynı zamanda dönemin modasını da yakından takip ettiği anlaşılmaktadır.

- ✓ Bir türlü hatırlayamadığı Şefik Paşa’nın dul karısı Semra Hanım, zannettiği gibi alık saraylılardan değildi. Zekâ gösterisine yeltenmemiş, çok bilmişlik taslamamıştı. Ne alıkça kasıtlı ne de şımarıkça suluydu (s.79).

Semra Hanım, Şefik Paşa’ dan önce de saray hayatını bilir ve saray hayatının verdiği rahatlığa evlenince sahip olmamıştır. Semra Hanım, kendisini olduğundan farklı göstermemiştir. Evlenince sınıf atlayan kadınlar gibi olmayan Semra Hanım’ın sonradan görme tavırları yoktur.

- ✓ Daha sonra, iktidar gazetelerinin “BÜYÜK İNKILAPLAR” adını taktıkları değişmeler sökün etti. Kastamonu’ya giden Gazi Paşa, “Buna şapka derler,” diyerek kafasına hasır şapkayı geçirdi. Yedi gün sonra “Memurlar şapka giyecek” emri çıktı. Bir ay sonra İstanbul’un ikini seçmenleri, o zamana kadar “Vatan kurtaran aslan” olarak tanıtılan Kazım Karabekir, Rafet Paşalarla eski başbakanlardan Hamidiye kahramanı Rauf ve eski bakanlardan Adnan Beylerin mebusluktan çekilmelerini isteyen bir bildiri yayınladılar. Tam bir ay sonra, 30 Kasım 1925’te tekkelerle zaviyelerin kapatılması kararı çıktı. Aynı yılın Noel yortusuna rastlayan 26 Aralık’ta eski tarihin yerine İsa’nın doğumuyla başlayan Frenk tarihi kabul edildi (s. 87).

Yeni kurulan devlette yenilikler yapılacak ve bu yeniliklere devam edilecektir. Yeniliğe engel olarak görülen kişiler meclisten uzaklaştırılacaktır. Yeni devlet, Batı dünyasıyla daha yakın ilişkiler kuracaktır.

- ✓ Fes kimden alındı? Rum’dan alındı. Kim aldı? Gâvur padişah, İkinci Mahmut aldı. N’oldu sonu? ‘Gözüme cehennemın meyil deresi görünmekte aman bana bir çaare!’ diyerekten gitti, tam yedi yorgan paralayıp... Başı kırmızı fesli domuz İtihatçı gâvurlarını hiç görmemiş gibi... Evet, şapka geleceğine börk geleydi, kallavi kavuklar geleydi ne kadar iyiydi. ‘Şapka’ dedi kurban olduğumuz Gazi Paşamız her nedense... Vardır bir hikmeti... Bizim orasına aklımız ermez. Yarın öte dünyada

³⁵ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.195.

hesabı sorulacaksa, hükümetimizden sorulacaktır. Peygamber postunda oturana baş egeceksin! İşleri karıştırmayacaksın, çünkü iyidir bu gidiş... (s.150).

Yenilik aslında Osmanlı zamanında başlamıştır. Yapılan yeniliklerin sonuçlarından halk sorumlu değil hükümet sorumlu tutulacaktır. Baştaki yöneticilere itaat etmek gereklidir çünkü devletin devamı her şeyden önemlidir.

- ✓ Yabancılarla içli dışlı oldun mu, sana milli politika güttürmezler. Direnmeye başlarsan, birini musallat edip yenik düşürürler. Körlemeden yenersen, başarı onların sayılır. Nitekim, Balkan'da yenseydik, başarı ordumuzu eğiten Alman heyetinin olacaktı. Balkan'da o kadar rezilce yenilmeseydik, Dünya Savaşı'na o kadar kölece girmezdik (s.217).

Devletin gücü kendi bağımsızlığından gelir. Zayıf devletlerin politikası bile yoktur. Zayıf bir devletsen başarısızlığın sebebi kendinden kaynaklı olurken başarı göstermen onlardan kaynaklı olur.

4.2. Çıkarısama

Önvarsayım veya önvarsayıltı olarak da bilinen çıkarısama ile ilgili Doğan Günay “Çıkarısamalar (fr. inference), verici tarafından iletilen bir bildiriden, alıcının çıkarabileceği anlamları belirtir”³⁶ şeklinde açıklama yapar. Yazar yani verici bazı bilgileri sezdirme olarak metne yerleştirir ve okuyucudan yani alıcıdan bu bilgileri çıkarısama olarak bulmasını ister. Diğer bir deyişle bu durum ifade edilmemiş olan şeyi sezmedir. Sezdirim kadar metnin içine gömülü ve okuyucunun yorumuna açık olmayan çıkarısamalar yazarın belli başlı bilgileri direkt olarak söylemekten kaçındığı ve okuyucudan metni okurken çıkarmasını beklediği anlamlardır.³⁷

- ✓ Polis, kalabalığı yarmaya uğraşıyordu. Yavaşlamıştı. “Savuşmalı... Yakaladılar mı söyletir Ekrem... Söyletir hemen... Ekrem, İstanbul polis müdürü... Askerden geçme... Sert ki... Zehir!” (s.9).

Polis müdürü olan Ekrem, acımasızdır. Askerden geçme özelliği ise bu işi daha önceden de yaptığını ifade eder. Zehir sözcüğü ise işinde iyi olduğunu gösterir.

- ✓ Abdülkerim Bey dalgın olduğundan seçememişti herifi... Gözleri birden keskinleşti. “Sivil polis miydi?” Aklında kalan görüntüyü zihnindeki kalıplara getirip göttürdü. Yok... Atik davranarak kalkıp baksaydı hemen anlardı. “Taharri memuruysa, mutlak saatine göz atar. Çünkü rapor için şart...” Aslında mutasarrıflık, valilik yapmamış, bütün bu makamlarda düpedüz polislik etmişti(s.18).

Eserde bahsedilen kişi, sivil polis anlamında kullanılan taharri memuru olsaydı Abdülkerim Bey, bunu anlardı çünkü kendine has oluşturduğu kalıpları

³⁶ Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s. 91.

³⁷ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.195.

vardır. Abdülkerim Bey, validen ve mtassarıftan ziyade polis gibi davranmaktadır.

- ✓ İttihatçıların Küçük Efendisi Kara Kemal Bey, durum kendisi için aydınlanıp n'apacağına kesinkes karar verdi vereli rahatlamıştı. Artık gazetelerle bile eskisi gibi ilgilenmiyor, tasarladığı kurtuluş planına uymaz, onu değiştirmeye zorunlu kılar önemli bir nokta görmezse, hiçbir haberi, yazıyı sonuna kadar okumuyordu (s.118).

Kendisi hakkında bir karara varan Kara Kemal Bey' in davranışlarından bunu çıkartabiliriz. Gazeteyi okumayı, haberleri takip etmeyişi verdiği kararı destekler niteliktedir.

- ✓ “Çocuk, yirmi beş yaşına kadar babasıyla anasını saygıyla sever, yirmi beşten sonra yargılar, daha sonra da bağışlar...” (s.190).

Bu cümlede genel hayat döngüsünün değişmediği çıkarılmaktadır.

- ✓ Bu koca imparatorluk bizim elimizde ölmüştü. Suç ne kadar büyükse, çekilecek cezanın da o kadar büyük olması gerekir. Biz dünyanın en ağır suçunu, biraz tartaklanmayla savuşturulur sandık. Bu anda yüzüme vuran darağacı gölgesi, suikast suçlusu olduğumdan değildir Emincim... Büyük suçun gölgesidir bu... Tarihin örneğini yazmadığı kurtlar boğuşmasına girip yenik düştük. Kurtlukta düşeni yemek kanundur.” (s.236).

İmparatorluğun çökmesinden kendisini sorumlu tutan eser kahramanı, cezanın da büyük olduğunu bilmektedir. Başarıya ulaşamayan kahraman, yenilgisini kabul etmektedir.

5. ÖRGELER VE İZLEK

Güncel Türkçe Sözlük'te izlek “Bir edebî eserde işlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim” olarak tanımlanır. Yazar okuyucuya yazılı bir metin sunar. Bu metin konuyu yani yazarın ne anlattığını okuyuca verir. İzlek ise yazılı metnin yanında yazarın yazdığı metnin konusu aracılığı ile okuyucuya asıl anlatmak istediğidir. Bir metinde izlek cümleler/olaylar arasındaki ilişkileri belirlemekle ortaya konulabilir. Örgü ise Güncel Türkçe Sözlük'te “motif” terimiyle karşılanır. Bir metinde izlek birçok örgüden oluşmaktadır.³⁸

Eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm: Kanlı Tuzak. İkinci Bölüm: Sürek Avı. Üçüncü Bölüm: İnsanlık Sorunu. Eser, İzmir Suikastı olayını, İttihat ve Terakkicilerin iktidar kavgasını ve tasfiye sürecini anlatır.

- ✓ Abdülkerim Bey'in, cumhuresini öldürmek için gelen Ziya Hurşit'i görmesi,
- ✓ Abdülkerim Bey'in vapurdan inen Ballı Naciye'yi tanıyamaması,
- ✓ Abdülkerim Bey ile Camgöz'ün konuşması,
- ✓ Abdülkerim Bey'in Naciye'nin evine gitmesi,

³⁸ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.195.

- ✓ Baytar Rasim'in, Naciye'nin evinde Abdülkerim'i bulması,
- ✓ Kara Kemal'in adının Gazi Mustafa Kemal'e yapılacak olan suikasta karıştırılması, bu durumdan Kara Kemal'in haberinin olmayışı,
- ✓ Abdülkerim Bey'in, Kara Kemal'i bulması ve onu kaçırmaya ikna etmesi,
- ✓ İkna olan Kara Kemal'in, Abdülkerim Bey ile Şefik Paşa'nın eşi olan Semra Hanım'ın konağına gitmesi,
- ✓ Kara Kemal Bey'in bu konakta Mustafa Kemal ile ilgili haberleri takip etmesi,
- ✓ Mustafa Kemal'e yapılacak olan suikastın önlenmesi,
- ✓ Bunun sonucunda Kara Kemal ile Abdülkerim Bey'in Semra Hanım'ın konağından ayrılıp Gurbet Hala'nın yanına kaçılması,
- ✓ Gurbet Hala'nın, olayların takibiyle ilgili haberleri Kara Kemal ve Abdülkerim Bey'e iletmesi,
- ✓ Mustafa Kemal'e yapılacak olan suikastın önlenmesiyle birlikte adı geçenlerin yakalanması,
- ✓ Bu olaylardan sonra Kara Kemal ve Abdülkerim Bey'in tekrar yer aramaya başlaması,
- ✓ Giritli Şevki'nin, suikast ile ilgili konuşmasının ortaya çıkması,
- ✓ Abdülkerim Bey'in, Kara Kemal'in başını belaya soktuğu için vicdan azabı çekmesi ve ondan affını dilemesi,
- ✓ Suikasta adı geçenlerin yargılanmaya başlanması,
- ✓ Kılık ve kıyafet değiştirilerek tekrar Semra Hanım'ın çiftliğine gidilmesi,
- ✓ Abdülkerim Bey'in Hayriye ile birlikte olarak bu sefer haberleri ondan alması ve Hayriye'nin baskını haber vermesi sonucu hem Kara Kemal'in hem de Abdülkerim Bey'in baskından sağ kurtulması,
- ✓ İttihat ve Terakki'nin eski mensubu olan Emin Bey'in, yeğeni Gazeteci Murat ile suikast üzerine konuşması,
- ✓ Gazetelerde, suikasta karışanları saklayanlara karşı verilecek cezalar hakkında yazıların yazılması,
- ✓ Emin Bey kız kardeşi olan Perihan Hanım'ın, Kara Kemal'i evde saklaması (her ikisi de eski İttihat ve Terakki mensubu olup aynı zamanda çocukluk arkadaşıdır),
- ✓ Emin Bey ve Kara Kemal'in siyaset ve siyasetin tehlikeleri üzerine konuşmaları
- ✓ Vakit gazetesinde "Kara Çete" den bahsedilerek Kara Kemal'in hükümeti ele geçirmek istemesinden ve bu yüzden suikast girişiminde bulunduğuyla ilgili haberlerin yapılması,
- ✓ Kara Kemal'in, Emin Bey'in evinde basılması ve yaşanan çatışma sonucunda Kara Kemal'in ölü ele geçirilmesi (haberlere göre Kara Kemal çatışma sırasında yakalanacağını anlayınca kafasına sıkarak intihar etmesi),

- ✓ Emin Bey'in yargılanma sürecinin başlaması,
- ✓ Emin Bey eski İttihatçı olduğu için yargılanma sürecinin zorlu geçmesi buna rağmen Emin Bey'in beraat etmesi ve eve dönmesi,
- ✓ Abdülkerim Bey'in Emin Bey'e gelmesi fakat Emin Bey'in kız kardeşi olan Perihan Hanım'ın kapıdan Abdülkerim Bey'i göndermesi (çünkü aynı zorlukları çekmek istememekte) durumu fark eden Emin Bey'in her şeye rağmen sokağa çıkıp Abdülkerim Bey'i aramaya gitmesi.

6. DİLBİLGİSEL EYLEM ZAMANLARI

Her dildeki eylem çekimleri, zamansal olarak bir işlevin yanında, öncelik ve sonralık bakımından tümceler arası ilişkileri de açıklar. Türkçede kullanılan zamanlar değişik biçimlerde sınıflandırılabilir. Temel olarak şimdiki zaman, geçmiş zaman ve gelecek zamana göre bir değerlendirme yapılabilir. Sözceleme açısından, geçmiş ya da gelecek zaman şimdiki zamana göre bir belirlemedir.³⁹

6.1. Yalın Zamana Göre Dilbilgisel Eylem Zamanları

- ✓ Abdülkerim toparlanmaya çabaladı (s. 66).
- ✓ Gazi Paşa sıkı emir vermiş, "Hicaz'da kesinlikle şapkamı çıkarmayacaksın" (s. 83).
- ✓ "Rahatsız eder adamı kibarlığı... Bunaltır!" (s.155).
- ✓ "Ne ilgisi var! Sen asıl nerden çıkarıyorsun bunu?" (s.195).
- ✓ İnanmazsınız dayıcım, valla hiçbir şey düşünmeden fırladım dışarı...(s. 266).

6.2. Bileşik Zamana Göre Dilbilgisel Eylem Zamanları

- ✓ Adını, düşmanları kadar dostlarının, kötülüğünü isteyenler kadar iyiliğini de isteyenlerin kullanabileceklerini düşünmeliydi (s.81).
- ✓ "İnandin? Tüh yüzüne... Gavur dölünden Müslüman mı olurmuş, hey akılsız İnebollu?" (s.149).
- ✓ "Ne sevinci? Neyin minneti?" diye sorarak Emin Abi'yi yürekte güldürmüştü(s. 193).
- ✓ Suikast yoluyla iş görmekten vazgeçtiğini vaktiyle ispatlamış olmasının sonucunu almak istiyordu(s. 244).
- ✓ "Şakaklarının aklığış çok yakışıyor dayına," dedi di de hiç durmadıydım üstünde...(s. 288).

7. TÜMCCELER ARASI BAĞINTI ÖGELERİ

³⁹ Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.95.

Tek başlarına kullanıldıklarında anlam taşımayan; kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayarak cümleler arasında konu ve anlatım bütünlüğü ve sözde süreklilik sağlayan bağıntı öğelerini Zeynep Korkmaz “*Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevler ile bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir.*”⁴⁰ şeklinde açıklarken; bu bağıntı öğeleri ile ilgili Doğan Günay “*Tümcelerarası bağıntı öğeleri, yazarın paragrafları arasındaki geçişleri sağlamaya, yazının sınırlarını ve aşamalarını okura yansıtmaya yarar*” açıklamasını yapar.⁴¹

7.1. Karşıtlık Bildiren Bağntı Öğeleri

Tümceden birinin ifade etmiş olduğu yargıyı diğerine karşı çıkma, karşıtlık gösterme işlevi ile bağlayan bağlaçlardır.⁴²

- ✓ Niyetleri terör yoluyla diktatörlükmiş... Yaşanmaz hale gelmiş memleket... *Oysa*, cepelerde İttihatçı subayların gayretiyle, cephe gerisinde İttihatçı memurların, İttihatçı eşrafın gücüyle kazanılmış zafer... (s.63).
- ✓ Bütün kitaplar kırmızı marokenle ciltlenmiş, bütün yazılar sarı yaldızla yazdırılmıştı. Hepsinin üstünde, tahta çıkma ihtimalinin bulunmadığı bilindiği *halde*, bazı Avrupa krallarının tahta çıkarken giydiklerine benzeyen birer taç, yazarın adı yerine de Şehzade'nin adı vardı (s.80).
- ✓ “Heyvah oğlum İnebolu, yazık ki, İstanbul kaldırımı çeğnemektesin ve de *bilakis* İstanbul'dan başka İstanbul yoktur (s.136 Kurt Kanunu).
- ✓ Hele şimdiki haline şeytan *bile* benzetemezdi, *ama* kendini tanıdığı için *gene de* ürkü. Hemen Kara Kemal Bey'in resmini üste çıkardı (s.143).
- ✓ Çok sevdiği kayını Emin Bey'e yazdığı mektupta, Perihan kadar, saklanan arkadaşa da yüzde yüz güvendiğini yeminle temin ediyor, *fakat* böyle bir olaydan sonra evliliği sürdürmeye yaratılışının elvermeyeceğini, gücünü yetmeyeceğini anladığından bağışlanmasını yalvarıyordu (s.192).

7.2. Amaç Bildiren Bağntı Öğeleri

İki tümceden birinin diğerini gerçekleştirme amacı taşıdığını göstermek için kullanılan bağlaçlardır.⁴³

- ✓ Suikastta tabancalar ve bombalar kullanılacaktı. Ziya Hurşit bu iş *için* Laz İsmail ve Gürcü Yusuf adında iki adamını İstanbul'dan beraber getirmişti (s.106).

⁴⁰ Zeynep, Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, Ankara, 2014, s.923.

⁴¹ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.196.

⁴² Zeynep, Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, Ankara, 2014, s.954.

⁴³ Tahsin, Banguoğlu, Türkçenin Grameri, Ankara, 2015, s.393.

- ✓ Karı gözden kaybolunca Abdülkerim'e döndü. Gözlerini kırıştırtıyor, aklını başına devşirmek için çabalıyordu. Karşısındakine kızmış, kendisini de ayıplamış gibi suratını astı (s.147).
- ✓ Kibar adamdı Kemal Abisi... Uyandırmamak için öksürürken mendilini ağzına tutuyor, kibriti gayet yavaş çakıyordu (s.155).
- ✓ Dışarıda kiracılarla uğraşması, alışverişlere koşması içerde ev işleri hep, önüne koyulan kahveyi tek başına içilemez sanılan abinin rahat yaşaması için çok zor alşarak yüklendiği çetin işlerdi (s.192).
- ✓ Bizim amacımız imparatorluğu kurtarmaktı. Her ne yaptıksa bu amaca varmak için yaptık. Siyasi cinayetler, kitle halinde katliamlar hep bu amaç için göze alındı (s.218).

7.3. Sebep Bildiren Bağntı Ögeleri

İki tümceden birini diğerine sebep gösterme şeklinde bağlayan bağlaçlardır.⁴⁴

- ✓ Aklında kalan görüntüyü zihnindeki kalıplara getirip götürdü. Yok... Atık davranarak kalkıp baksaydı hemen anlardı. "Taharri memuruysa, mutlak saatine göz atar. **Çünkü** rapor için şart..." (s.18).
- ✓ **Eğer** bayram öncesi yazıldığı gibi mahkeme başlamışsa, hiç değil, ölüm tehlikesi atlatılmış demektir. (...)

Bu sebeple hafiften demlenerek bol bol kurban kavurması yediler, Şehzade'nin kötü romanlarını okuyarak uydurma dramlarla enikonu avundular (s.110).

- ✓ Bir yerde okumuştum, 'Güçsüz düşen açık yürekli olamaz,' gibi bir laf... **Doğru**... Rezillik neresinde bunun, bilir misin? Kanlı işlere giriyordun bu kafayla... (s.201).
- ✓ Mahkemenin adaletine, kanundan ayrılmazlığına güvenemedin mi savunma söz konusu olamaz. **Çünkü** hiçbir sözün, delilin, vesikanın değeri yoktur. Bütün çabalamalar maskaralıktır (s.210).
- ✓ "Aslında verdiğiniz karara da aykırı olurdu. **Mademki**, 'Kendisi sağ olsaydı nasıl konuşacaksam,' demişsiniz. Sağ olsaydı, gerekmezdi bunları mahkemeye söylemek elbette..." (s.276).

7.4. Sonuç Bildiren Bağntı Ögeleri

- ✓ İkinciye doğru, kendisi çolak Alman'la konuşurken ev basılmıştı. Niyazi adresi bilmiyordu. **Demek**, Gurbet Hala'yı izlemişlerdi. (...) Gurbet Hala, elçiliğe Niyazi'nin gitmediğini, birini yolladığını söylemişti. **Şu halde** bu gönderdiği adam ya da elçilikten biri, polise haber vermiş olacaktı (s.272).

⁴⁴ Zeynep, Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, Ankara, 2014, s. 953.

- ✓ Eskiden beri, çok konuşmak, sesli düşünme âdeti değildi. **Bu sebeple** yakından tanıyanlar, uzun susmalarına alıştılar.

Gurbet Hala da bayramı bostanında geçirmek zorunda olduğundan Kemal Bey'in deyimiyle "Niyazi Gazetesi" de üç gündür çıkmıyordu (s.110).

- ✓ Cariye dedi: 'Hey derviş, üç gün üç gecedir bu pencereye bakıp hayran olmuşsun! Yoluna gitmezsin! **İmdi** ol umduğun ol murat sana elvermez. Onun gibi varlıklı yer kızını avlayayım diyen kimsenin pulu altını gerektirir ki, isteğine yol bula...' (s.155).
- ✓ Zenginleşme yok, ama fakirliğe düşmek tehlikesi de yok olmalı ki, ortalama hesap söz konusu olsun. **Demek** en azından böyle bir kesin güven ister orta çizgi... (s.188).
- ✓ 'Denildi ki, bizim memleketin asıl nüfusu köylüdür, çiftçidir, çobandır. **O halde** bir sınıftır, dayanmaya elverişli bir sınıftır. Bir fırka başlı başına bir sınıfa dayanabilir, onun çıkarlarını yükseltmeye çalışabilir. **O halde** buna karşı bir sınıf aramak gerek... (s.230).

7.5. Katkı/ Sürelilik Bildiren Bağıntı Ögeleri

Bu bağıntı ögeleri eserde gerçekleşen olaylar ve durumlar arasındaki bağlantıları belirten ifadelerdir.

- ✓ Kara Kemal Bey düşüncesinin burasında, hep böyle biraz kederli, gülümserken, **önce** kaşlarını çattı, **sonra** yerinden kalkacakmış gibi davrandı. Asıl en önemlisini unutmuştu. Bundan yirmi altı gün **önce** 18 Mayıs'ta, Şeyh Sait İsyanı yüzünden kurulan İstiklal Mahkemelerinin çalışma süresi 7 Mart 1927' ye **kadar** uzatılmış, bu karar, başkaldırmanın bastırılmasından tam on üç ay üç gün **sonra** alınmıştı (s.88).
- ✓ Niyazi'ye göre, Ankara Valisi bu suikasttan aylardan beri haberli olduklarını, Ziya Hurşit'in adım adım izlendiğini, elde birçok belge bulunduğunu söylemiş, **ayrıca** Konya Mebusu Refik Bey de böyle bir suikast hazırlandığını hükümete çok önceden bildirmişti.(...) **Şimdilik** suç ortakları tarafından yüzlerine karşı madde madde suçlandıkları halde inkârda sonunu kadar direnenler İzmit mebusu Şükrü Bey'le Saruhan mebusu Abidin Bey'di (s.111-112).
- ✓ "Gördün mü, geç kaldık. Yanaşmalar kalktıysa rezilliktir. Bana izin Hayriye Hanım, **yarın** gece herifi kömür beklemeye salarsan, gelirim." (s.165).
- ✓ Kara Kemal Bey, arkadaşının yüzüne kaçamak baktı. Emin Bey, bu sandık işini hiç yadırgamamış, **dahası**, açmazın çıkarı bulunmuş gibi biraz da rahatlamıştı (s.224).
- ✓ Gurbet Hala, Emin Bey'i görünce, bir kötü haber götürmüş gibi irkılmış, **sonra** sebep olanlara beddua ederek Kemal Bey oğlunun ölümüne **bir zaman** ağlamıştı (s.281).

7.6. Zaman Bildiren Bağntı Ögeleri

Bu bağntı ögeleri cümleler arasındaki zamanı belirtmek için kullanılmıştır. Zaman edatları söz birliğinde zaman ifadesi taşırlar.⁴⁵

- ✓ Kendimden şüphelenirim, Ziya Hurşit'ten şüphelenmem. Aldı diyorsun. Aldı diyelim. Hiçbir şeyi ispatlamaz. **Şu anda**, devamız uğruna başını ortaya koymuştur. Debelenmektedir (s.38).
- ✓ "Vardı evet... Onda akıl vardı, ama bizde bunu kavrayacak bilgi sıfırdı. **Sonraları** çok düşündüm ben bu meseleyi, hele burda, pek çok düşündüm (s.114).
- ✓ İstanbul gazetecilerini neden Elaziz istiklal Mahkemesi'ne gönderdiler de, Ankara İstiklal Mahkemesi'ne vermediler. Çünkü **o zaman** Ankara Mahkemesi'nin adam asma yetkisi yoktu. Maksat da gazetecileri yıldırmaktı (s.116).
- ✓ "Tamam! Öyle dedim ben de... Hocalara, ocaklara başvurdum **bir zaman!** Bizim bir medrese yoldaşımız vardır, senden iyi olmasın. Ahican deriz (s.138).
- ✓ Ben senin herifin balta sallamasını beğenmedim. Sen onu yemezsen, **günün birinde** bu herif seni doğrar, çam kütüğü gibi, nah şuraya yazdım, dedi (s.164).

7.7. Karşılaştırma Bildiren Bağntı Ögeleri

Bu bağntı ögeleri bir tümcenin aynı yönlerini veya ayrı yönlerini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmaktadır.

- ✓ Karı, kolunda büyücek bir sepetle çıktı. Sepet, tepeleme çamaşır dolu... Biraz ufak tefek ama belli ki sağlam... Güçlü... Koca sepeti kuş gibi uçuruyor. Çamaşırda **bile** kılığı, saç başı düzgün... (s.124).
- ✓ Bereket kötü bir fotoğraftan çok kötü bir kopyaydı. Hele şimdiki haline şeytan **bile** benzetemezdi, ama kendisi kendini tanıdığı için gene de ürttü (s.143).
- ✓ Yüreği bileğine kadar güçlüyse, dili de o kadar kesin, açık, yerine **göre** çok acı, yerine **göre** çok alaycıydı (s. 98).
- ✓ Bunlar, içinde buldukları şartlar dolayısıyla sınıf şuuruna varamadıkları için kendi devletlerini kurmaya yönelemezler. **Tersine** hiçbir sorumluluk yüklenmeden Batı anlamında sınıf karakteri olmayan enikonu SAHİPSİZ devleti kendi hesaplarına çalıştırıp soymayı çıkarlarına daha çok uygun bulurlar,⁷ dedim (s.233).
- ✓ Emin Bey'in sezdğine göre, Perihan, kocasının kendisini gerçekten kıskandığı için **değil**, kabadayılığın raconu yüzünden boşanmasını hiçbir zaman anlayamamış, anlayamadığı için de adamı katiyen affedememişti (s.194).

7.8. Birlik Bildiren Bağntı Ögeleri

İki cümleye aynı yönde oluş ve kılış birlikteliği sağlayan veya iki cümleyi birleştiren bağntı ögelerine "birlik bildiren bağntı ögeleri" denir.

⁴⁵ İsmail, Taş, Edatların Metin Bağlamında İncelenmesi: Faruk Nafiz Çamlıbel Şiirleri Örneği, Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi, trk dergisi, 2020, s.64.

- ✓ Yanağını avucuna sürüyordu. Abdülkerim böyle sınışmayı hiç beklemediğinden **hem** şaşırılmış **hem de** biraz ürkmüştü (s.28).
- ✓ Kara Kemal, Abdülkerim'in böyle sululukları **hem** sevmediğini **hem de** beceremediğini biliyordu. Şaşırılmıştı (s.58).
- ✓ 15 Haziran 1926 tarihli *Vakit* gazetesinde, Gazi Paşa'nın İzmir gezisi hakkında tek kelime yoktu. **Ne** Balıkesir'e vardığı **ne de** oradan yola çıktığı... Sanki Bandırma'yla İzmir arasında göğe çekilmişti adam... (s.90).
- ✓ Sırf sermaye ile **ve** bu devrede sermayenin iki itaatli hizmetçisi olan kültür **ve** siyaset ile çok şey kazanmıştır (s.228).
- ✓ "M.M.'de herkes çalıştı, bütün millet... Memleket 'sevki idare' etmiş olan **ve** başında Mustafa Kemal gibi biri bulunan bir fırkaya karşı olan bir adamı saklıyorsun. Neden?" (s.254).

7.9. Almaşım Bildiren Bağıntı Ögeleri

Bu bağıntı ögelerinin kullanıldığı cümleler, ikili bağlamlarda oluşturulur ve bu cümleler bazen yer değiştirebilir.

- ✓ "Bırak şimdi gevezeliği... Mektubu geri almanın **ya da** hemen yırtmanın yoluna bakalım. Biz buradan çifte imzalı mektup yollarsak onlar da orada dosyaya koyarlar."

"Evet... N'apıp yapıp almalı... **Ya da** yırttırmalı... Meraklanma. Hemen bir telgraf çekerim... Abidin görür bu işi." (s.40).

- ✓ Hiç biri söylemez, çok bunalmadıkça... Bunaldı mı, baban da söyler. **Ya da** sen hesabını söyler diye tutacaksın (s.60).
- ✓ Akılları sıra, sırtı da gelse, karnı da gelse kazanmış olacaklar. **Ya** Sarı Paşa'dan kurtulup devlete konacaklar **ya da** durmadan para sızdıran, suikasttan başka söz etmeyen belayı başlarından atacaklar (s.65).
- ✓ Sanki soluğunu tutup ayak seslerine kulak veriyor, gelecek olan kendisini böyle çiftleşirken görsün, yere çöküp dövünerek ulusu **ya da** kudursun da üstündekini öldürsün istiyordu (s.159).
- ✓ Aslında Perihan boşanmaya gelmez kadınlardandı. **Ya** hiç boşanmadan bir erkeğin gölgesinde, ölene kadar, kül kedisi gibi sessiz yaşayacak **ya da** dulluğunu doğuştan beraber getirmiş Osmanlı anaları gibi, tek başına, en çetin yalnızlıkların hakkından gelerek, etekleri tertemiz ölecekti (s.193).

8. DEĞİŞTİRİM

Metinde bir metnin unsurlarından birinin, metnin ilerleyen bölümlerinde içeriğe bağlı olarak farklı bir unsur kullanılarak tekrar ortaya çıkması "değiştirim" olarak tanımlanmaktadır.⁴⁶

⁴⁶ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.196.

8.1. Öyle Sözcüğü ile Yapılan Değişirim

- ✓ Bir kişi mi göndermişler Ziya Hurşit'i tutmaya? Laz İsmail' den, Gürcü Yusuf'tan haberleri mi yok? Olmaz *öyle* şey! (*Laz İsmail'den, Gürcü Yusuf'tan haberleri vardır*) (s. 9).
- ✓ "Demek insana yakınlığı var. Yılanın öfkesi anlaşılmaz!" Ürperdi. Abdülkerim Bey ancak tek başınayken korkardı. Gene *öyle* olmuş, aklından geçirdikleriyle boğazı kuruyuvermişti (*Tek başınayken korkmuş*) (s. 17).
- ✓ Daha bu sabah, biri gelip saklanmak zorunda kalacağını söylese " olmaz *öyle* şey!" diye bire bir bahse tutuşmaktan çekinmezdi (*Saklanmazdı*) (s. 81).
- ✓ "Aman Şaban Efendi, bu lafın ucu ırağa gider, Gazi Paşa' ya da Selanikli demekte kimileri... Benim aklım ermez ya... Rumeli' nde değil mi bu Selanik?"
"Selanik... Evet, kimileri *öyle* derse de..." (*Selanik, Rumeli' de derse de*) (s. 151).
- ✓ "Bu nasıl tarafsızlık dayıcım, taraflardan birine yardım ederek?"
"Ne yardımı? Yok *öyle* şey! Bir kere saklandıkları yeri bilmiyorum"(*Yardım etmedim*) (s. 185).

8.2. Böyle Sözcüğü ile Yapılan Değişirim

- ✓ "Benzinimiz var mı acaba yeterince?"
"Hasip Ağa düşünür *böyle* şeyleri (*Benzinin olup olmadığını*) (s. 62).
- ✓ Son umudu Ziya Hurşit serserisine bağlamakla bulduk hak ettiğimizi... Hak ettiğimiz... Rezillikti çünkü... *Böyle* serseriler direnemez sıkıyı görünce (*Ziya Hurşit gibi serseriler*) (s. 74).
- ✓ Kara Kara Kemal Bey'in korktuğu büyük temizliğe şimdilik girilmiyor demektir. Durum *böyleyse*, bu belayı da savuşturmak umudu büsbütün, aptal iyimserlik sayılmayabilirdi (*Kara Kemal Bey'in korktuğu büyük temizliğe girilmiyorsa*) (s. 106).
- ✓ Planı, n'apıp yapıp sınırdışı atılmaktı. Bunu karşındakilerin de *böyle* düşüneceklerini bildiklerinden, en çetin pusuların sınır yakınlarına kurulmuş olacağını şimdiden kabullenmişti (*Sınırdışı atlayacağını*) (s. 118).
- ✓ "Korkuyorum, bu ruh çağırma maskaralığı sınırlarını bozmasın! *Böyle* çapraşık oyunların ne halt edeceği hiç bilinmez" (*Ruh çağırma oyunlarının*) (s. 195).

9. METNİ BÖLÜMLERE AYIRAN BELİRTİCİLER

Belirticiler metinde bir olayın veya durumun bölümlere ayrılmasına anlaşılmasına yardım eden unsurlardır. Metinde olayların akışına göre bağlama uygun olarak kullanılan belirticiler aslında bağdaşıklıkla doğrudan ilgilidir. Bağlama uygun olarak metnin kurgusunda sıralamayı sağlayan ve metinde anlam akışını yürüten belirticilerin kullanılmasında siyak-sibak dengesi gözetilir⁴⁷. Doğan Günay bununla ilgili "*Metni bölümlere ayıran belirticiler (fr. marqueur)*,

⁴⁷ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.196.

*olayın gelişim aşamalarına göre bulunabilir. Belirticiler için bağdaşıklık ilişkisi (fr. lien cohésif) terimi de kullanılır. Metinler, kurgusu gereği belli bir sıralama içindedir. Bu sıralamada bir bağdaşıklık vardır ve aralarındaki ilişki de belirticilerle sağlanır”*⁴⁸ ifadelerini kullanmıştır.

9.1. Sonra Belirticisi

- ✓ Bir an daldı, tatlı bir şey hatırlamış gibi gülümsedi, **sonra**, içinden geçirdiklerini karşındakinin sezmesinden korkmuş gibi boynunu büktü (s. 26).
- ✓ Sen beni Şükür’yle Baytar Rasim mi sandın ki, zararlı kağıtlar bulunsun şuramda buramda? Ferah ol! Şimdiye kadar zararlı bir şey yakalatmadım ben... Allah ömür verir de yaşarsam, bundan **sonra** da yakalatmam.” Saatine baktı (s.60).
- ✓ Abdülkerim artık telaşını saklayamaz hale gelmişti. Kapıyı gözetleyerek tabancasını yokladı. **Sonra** birden sıçrayıp Hayriye’nin bileğine yapıştı, yüzüne canını alacak gibi baktı (s.167).
- ✓ Hasan Fehmi’nin öldürülmesi şaşkınlığı içinde yaşadığı 31 Mart rezaletinden **sonra**, Cemiyet’ten çekilmesini çocukluk arkadaşı Kara Kemal Bey önlemişti ama, Birinci Dünya Savaşı’ndaki açık yağmada lekelenmek korkusunun önünde hiçbir mantık dayanmamıştı (s.191).
- ✓ “Siyasetle ilgim yok dedin... **Sonra** karşıma Kara Çete’nin reisini saklamaktan çıktın... Şapka meselesinde durumun nedir? Karşı mısın?” (s.254).

9.2. Artık Belirticisi

- ✓ “Yok canım... Amma yaptın haa! **Artık** ne hacet, kendimizden de şüphelenelim.” (s.38).
- ✓ Daha önemlisi, kurulurken idam yetkisi tanınmamış olan Ankara İstiklal Mahkemesi’ne bu yetkinin verilmesiydi. **Artık** bu mahkeme, sekiz ay yedi gün sürece avukatsız adam yargılayacak, Yargıtaysız margıtaysız adam asabilecekti (s.88).
- ✓ Hayır hayır... hiç karışmayın siz **artık** bu işe... Elverir buraya kadar yaptıklarınız...” (s.122).
- ✓ Kızarsın. Kızılmaktan da öte bir şeydir bu... Kızılmak insancıl bir duygudur. Oysa **artık** sen insanlıktan çıkmışsındır! Bir toplum düşün ki, orda adam öldürmeye SİYASET deniyor (s.212).
- ✓ İstiklal Mahkemesi Kararını vermişti. Bu kararın **artık** bir üst makamda incelenmesine kanun bakımından imkân yoktu (s.242).

9.3. Şimdi Belirticisi

- ✓ Hasip Ağa nargileyi alıp çıktı. Kara Kemal Bey bu dikkati beğenmişti. Gülümseyerek saatine baktı:

“Hani hikâye vardır. ‘Bizim uşak, **şimdi** papuçları giydi... Şimdi kapıdan çıktı... **Şimdi** limana indi... **Şimdi**...”

⁴⁸ Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.108.

Abdülkerim çok önemli bir şey hatırlamış gibi elini kaldırarak atıldı... (s.59).

- ✓ Yüreğini aralık aralık kıskançlık yokluyordu. "Saçmalama oğlum... Bırak *şimdi* geçmişi... Önümüzdeki işlere bakalım!" Böcekler ötüşüyordu. Birkaç kurbağa atladı suya... (s.156).
- ✓ Sigarayı hınçla içti. "Onların *şimdi* bizim için neler düşündüğünü bilirim ben... Bizim ömrümüz, bütün suçlarımızı muhaliflerimize yüklemekle geçmiştir. Büyük politika sandık bunu... (s.211).
- ✓ Bizi yani İttihatçıları bitirince rahatlayacaklarını sanıyorlar *şimdi*... Oysa biz belki bir dönemde dış güçlere karşı denge olurduk (s.229).
- ✓ Bana sorarsanız hanımlar, olayların gerçeği, gazetecinin gördükleri değil, yazdıklarıdır. Siz *şimdi* söyleyin bakalım, ziyafetin baş yemeği nedir? (s.287).

SONUÇ

Bu çalışmada Kemal Tahir'in "Kurt Kanunu" adlı romanı metinsellik ölçütleri ve küçük yapı; sözcüksel bağdaşıklık ve dilbilgisel bakdaşıklık yönüyle incelenmiştir. Romandaki cümleler aşağıdaki başlıklara göre değerlendirilmiştir ve her başlığa beşer örnek verilmiştir.

1. Sözcük tekrarı ile yapılan yineleme, söz grubu tekrarı ile yapılan yineleme ve cümle tekrarı ile yapılan yinelemeler oluşturucu ögenin yinelenmesi başlığı altında incelenmiştir.

2. Gönderim, artgönderim ve öngönderim başlıkları altında incelenmiştir. Kitabın genelinde artgönderim örnekleri öngönderime oranla daha çok kullanılmıştır.

3. Eksilti yapılar, kitabın konuşma bölümlerinde oldukça sık kullanılmıştır. Bu incelemede eksiltili yapılar: yüklem eksiltisi, özne eksiltisi, nesne eksiltisi, yer tümleci eksiltisinden örnekler verilmiştir.

4. Sezdirim ve çıkarsamalar örtük anlatım başlığı altında değerlendirilmiştir. Yazar, eser kişilerine bu anlatımı oldukça sık kullanmıştır. Özellikle Gazi'ye suikast, İttihat ve Terakki, Birinci Dünya Savaşı, Balkan Savaşları konuları açıldığında örtük anlatıma yer verilmiştir.

5. Roman, örgeler ve izlek bakımından oldukça zengindir. Romanın yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti' nin içinde bulunduğu siyasi zeminden bahsetmesinden dolayı örgeler ve izlek, tarihi bilgiler de içinde barındırmaktadır.

6. Dilbilgisel eylem zamanları, yalın zamana ve bileşik zamana göre ele alınmıştır. Roman, bu kullanım açısından zengindir.

7. Romandaki bağıntı ögeleri: karşıtlık, sebep, amaç, sonuç, katkı-sürerlilik, zaman, karşılaştırma, birlik ve almaşım bildiren bağıntı ögeleri başlığı altında değerlendirilmiştir.

8. Öyle ve böyle sözcükleri değiştirim başlığı altında ele alınmıştır. Değiştirim de bir çeşit gönderim sayıldığından bu başlık, romandaki artgönderim kadar zenginliğe sahip değildir.

9. Önce, sonra, artık sözcükleri metni bölümlere ayıran belirtiler olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, Cemil, “Hacı Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-pasa> (ADALI, Oya, Türkiye Türkçesinde Biçim Birimler, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979.
- AITCHISON, Jean, Teach Yourself Linguistics, London, Hodder-Stoughton, Fourth Edition, 1993
- AKSAN, Doğan, Anlambilim ve Türk Anlambilimi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Yayınları, 2. Baskı, 1978.
- AKSAN, Doğan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I-II-III, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, 1982.
- AKSAN, Doğan, Dilbilim Seçkisi, Günümüz Dilbilimiyle İlgili Yazılardan Seçmeler, Ankara, TDK Yayınları, 1982.
- AKSAN, Doğan, Dil, Şu Büyüklü Düzen, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2003.
- AKSAN, Doğan, Dilbilim ve Türkçe Yazıları, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2004.
- BAŞTÜRK, Mehmet, Dil Edinim Kuralları ve Türkçenin Anadili Olarak Edinimi, Ankara, PegemA Yayıncılık, 2004.
- BAYRAV, Süheyla, Yapısal Dilbilimi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1969.
- BAYRAKTAR, Nesrin, Dilbilimi, Ankara, Nobel Yayınları, 2017.
- CHOMSKY, Noam, Dil ve Zihin (Çev: Ahmet Kocaman) Ankara, Ayraç Yayınevi, 2001.
- GÜNAY, Doğan, Metin Bilgisi, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2003.
- KARA KÜTÜKÇÜ, Nimet, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, Gazi Kitabevi, Eylül 2021.
- KILIÇ, Veysel, Dilin İşlevleri ve İletişim, Dilbilim Açısından Kurumsal Bir Çalışma, İstanbul, Papatya Yayınları, 2002.
- KIRAN, Zeynel, Dilbilim Akımları, Ankara, Onur Yayınlar, 2. Baskı, 1996.
- NIDA, E:A, Dilbilim Üzerine Tartışmalar (Çev. Ö.Başkan) İstanbul İÜ, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1973.
- SAUSSURE, Ferdinand de, Genel Dilbilim Dersleri, (Çev. Berke Vardar), Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1985.
- SMİTH, Neil, Chpmks Ideas and Ideals Cambridge: Cambridge Universty Press, 1999.
- TAŞ, İsmail, Edatların Metin Bağlamında İncelenmesi: Faruk Nafiz Çamlıbel Şiirleri Örneği, Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi, trk dergisi, 2020, s., 59-86
- TOKLU, M. Osman, Dilbilime Giriş, Ankara, Akçağ Yayınları, 2003.
- UZUN, Leyla Subaşı, Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı, Ankara, Simurg Yayınları, 1995.
- ÜÇOK, Necip, Genel Dilbilim, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2. Baskı, 2004.
- VARDAR, Berke, Dilbilimin Genel Kavramı ve İlkeleri, Ankara, TDK Yayınları, 2. Baskı, 1982.
- YULE, George, The Study of Language, Cambridge, Cambridge Universty Press, Second Edition, 1996.
- YÜCEL, Tahsin, Yazının Sınırları, İstanbul, Adam Yayınları, 1982.